

Archeologisch onderzoek Rijnstraat te Tolkamer

Inventariserend veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 182

Archeologisch onderzoek Rijnstraat te Tolkamer

Inventariserend Veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 182

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
Gemeente Rijnwaarden

Grontmij Nederland bv
Assen, 6 oktober 2006

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek
Rijnstraat te Tolkamer

Subtitel : Inventariserend Veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 182

Projectnummer : DR 192495

Referentienummer : DR 192495

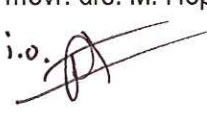
Revisie : 0

Datum : 6 oktober 2006

Auteur(s) : mevr. drs. L. Soetens en mevr. drs. Y. Boekema

E-mail adres : laura.soetens@grontmij.nl

Gecontroleerd door : mevr. drs. M. Hopman

Paraaf gecontroleerd : i.o.

Goedgekeurd door : dhr. ing. J. Knol

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
E noord@grontmij.nl

Grontmij Nederland bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of uit de toepassing van de gegeven adviezen.

Administratieve gegevens

Datum opdrachtver-
strekking : 02 juli 2005

Opdrachtgever : Gemeente Rijnwaarden

Uitvoerder : Grontmij Nederland bv
Mevr. drs. Y. Boekema

Bevoegd gezag : Gemeente Rijnwaarden

Locatie : Gemeente : Rijnwaarden

Plaats : Tolkamer

toponiem : Rijnstraat/Hoofdstraat

RD coördinaten : Centrum x 204.313
y 429.425

kaartblad : 40 G

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.1	Algemeen	5
1.2	Aanleiding en doelstelling.....	5
2	Bureaustudie	6
2.1	Werkwijze	6
2.2	Historische en huidige situatie	6
2.3	Toekomstige situatie	6
2.4	Geologie.....	6
2.5	Bodem.....	7
2.6	Bekende archeologische waarden	7
2.6.1	Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS).....	7
2.6.2	Archeologische Monumentenkaart (AMK).....	7
2.6.3	Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	7
2.7	Archeologische verwachting	8
3	Veldonderzoek	9
3.1	Methode.....	9
3.2	Resultaten	9
3.2.1	Archeologie.....	9
3.2.2	Conclusie veldonderzoek	10
4	Evaluatie	11
4.1	Samenvatting en conclusie.....	11
4.2	Aanbeveling	11

Bijlage 1
Locatie Plangebied

Bijlage 2
Locatie Boorpunten

Bijlage 3
Boorprofielen

Bijlage 4
Literatuurlijst

1 Inleiding

1.1 Algemeen

De Gemeente Rijnwaarden heeft aan Grontmij Nederland b.v. opdracht gegeven tot het uitvoeren van een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in het kader van een te realiseren appartementencomplex op de locatie Rijnstraat/Hoofdstraat te Tolkamer (bijlage 1).

1.2 Aanleiding en doelstelling

Aanleiding voor het onderzoek is de bouw van een appartementencomplex. Bij de graafwerkzaamheden die gepaard gaan met deze nieuwbouw, wordt de bodem vergraven en daarmee eventuele aanwezige archeologische resten verstoord of vernietigd. Doel van het IVO is het opsporen en in kaart brengen van eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen in het desbetreffende plangebied. Op basis van de resultaten van het onderzoek kan, in overleg met het bevoegde gezag worden bepaald of vindplaatsen in aanmerking komen voor een vervolgonderzoek. Het onderzoek bestaat uit een bureaustudie, een karterend booronderzoek en een rapportage.

2 Bureaustudie

2.1 Werkwijze

Bij het bureauonderzoek is aandacht besteed aan de huidige en historische situatie van het plangebied. Verder zijn de bekende en potentiële archeologische waarden in kaart gebracht. Daarbij is gebruik gemaakt van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS), de Archeologische Monumentenkaart (AMK), evenals bodem-, topografische en historische kaarten. Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek is een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld. Deze verwachting is in het veld getoetst door middel van een karterend booronderzoek.

2.2 Historische en huidige situatie

Het plangebied ligt in het meest zuidelijke deel van Tolkamer, in de gemeente Rijnwaarden. Het gebied is gelegen bij de kruising van de Rijnstraat en de Hoofdstraat. Op een kaart uit 1830-1855 (Grote Historische Atlas) is te zien dat zich in het plangebied destijds al huizen bevonden. De Rijnstraat is nog niet aanwezig. In het plangebied bevindt zich tegenwoordig een leegstaand pand waarvan recentelijk een gedeelte is gesloopt. De bouw van dit pand als ook de aanleg van de Rijnstraat doet vermoeden dat de bodem in het plangebied verstoord is en eventuele archeologische resten verstoord of vernietigd zijn.

2.3 Toekomstige situatie

In het plangebied zal een appartementencomplex gebouwd worden. De diepte van de graafwerkzaamheden waren op het moment van boren niet bekend.

2.4 Geologie

De afzettingen in het plangebied dateren uit het Pleistoceen en het Holoceen (zie tabel 1). In de voorlaatste ijstijd, het Saalien, bereikte het landijs ons land en overdekte een deel van de sedimenten die in de voorgaande periode waren afgezet door de grote rivieren. In de daaropvolgende periode sedimenteerden rivieren, die zich ongeveer ter plaatse van het huidige rivierengebied bevonden, dikke lagen meestal grove zanden. Ten noorden en ten zuiden van het tegenwoordige rivierengebied werden in het Weichselien grote hoeveelheden fijn zand door de wind verplaatst en als dekzanden afgezet. Aan het eind van het Pleistoceen sneden de rivieren zich in hun eigen afzettingen in. Vervolgens werd op de grove rivierzanden een dun kleidek afgezet, dit proces eindigde aan het begin van het Holoceen. Vanaf het Atlanticum werden dikke lagen zavel en klei gesedimenteerd (bodemkaart blad 40 west en oost Arnhem). Tolkamer grenst aan de zuidzijde aan de Boven-Rijn. Dit gebied van de Bo-

ven-Rijn vormde tot 1707 samen met het Rijnstrangengebied de bovenloop van de Rijn. Het Rijnstrangengebied is tegenwoordig officieel geen uiterwaard meer te noemen, het is dit echter wel geweest. Omstreeks 1350 n. Chr. waren alle grote rivieren in Nederland bedijkt. Door deze bedijking ontwikkelden zich na verloop van tijd de uiterwaarden. De uiterwaarde van het Rijnstrangengebied bestond uit een afwisseling van geulen en ruggen. Met het graven van het Pannerdens Kanaal in 1707 verloor het Rijnstrangengebied haar functie als uiterwaard. (Berendsen et.al., 2001). Aan de noordzijde van Tolkamer bevindt zich de stroomrug van Herwen. Het zand bevindt zich hier op het hoogste punt op 13,5 tot 13,0 NAP (Berendsen, 2001).

Tabel 1: indeling van het Kwartair

chronostratigrafie		jaren geleden		
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000-Heden	
		Subboreaal	5.000-3.000	
		Atlanticum	8.000-5.000	
		Boreaal	9.000-8.000	
		Preboreaal	10.000-9.000	
	Pleistoceen	Laat	130.000-10.000	
			Weichselien (ijstijd)	120.000-10.000
		Midden	800.000-130.000	
			Saalien (ijstijd)	200.000-130.000
		Vroeg	2.400.000-800.000	

2.5 Bodem

Op de Bodemkaart van Nederland wordt aangegeven dat de bodem in het plangebied in Tolkamer bestaat uit kalkhoudende poldervaaggronden; zware zavel en lichte klei (Rn95A). Aangezien het plangebied zich in bebouwd gebied bevindt is de kans groot dat de bodem hier niet meer intact is.

2.6 Bekende archeologische waarden

2.6.1 Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

In het archeologisch informatiesysteem ARCHIS staan alle bekende archeologische waarnemingen en monumenten geregistreerd. Raadpleging van dit systeem wijst uit dat ca 800 meter ten noordoosten van het plangebied enkele (Laat)-Middeleeuwse vondsten zijn gedaan (zie tabel 2), te weten: een onderdeel van een zwaard, een spijker en menselijk bot.

2.6.2 Archeologische Monumentenkaart (AMK)

De AMK is een digitaal bestand van alle bekende behoudenswaardige archeologische terreinen in Nederland dat door de ROB in samenwerking met de betreffende provincie is opgesteld. Op de kaart staan terreinen met archeologische status aangegeven. De kaart baseert zich op gegevens uit ARCHIS. Statustoekenning vindt plaats nadat het terrein is getoetst aan een aantal door de ROB gehanteerde criteria (o.a. kwaliteit, zeldzaamheid en contextwaarde). Volgens de AMK bevindt zich in de directe omgeving van het plangebied geen (archeologisch) monument.

2.6.3 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)

De archeologische verwachtingskaart IKAW geeft een gebiedsindeling in vier categorieën weer op basis van de verwachting van archeologische vondsten

(gebieden met een zeer lage, lage, middelhoge, dan wel hoge archeologische verwachting). De IKAW is grotendeels gebaseerd op Bodemkaart. Volgens de IKAW heeft het plangebied een hoge trefkans. Dit vanwege de hogere ligging van de stroomrug in het landschap wat dit gebied in het verleden tot een gunstige bewoningsplek maakte.

Tabel 2: overzicht van archeologische perioden¹

Periode	Tijd
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)	tot 9000 voor Christus
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9000 – 4900 voor Christus
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5325 – 1900 voor Christus
Bronstijd	1900 – 800 voor Christus
IJzertijd	800 – 12 voor Christus
Romeinse Tijd	12 voor Christus - 450 na Christus
Vroege Middeleeuwen	450 – 1050 na Christus
Late Middeleeuwen	1050 – 1500 na Christus
Nieuwe Tijd	1500 na Christus – heden

2.7 Archeologische verwachting

Uit het bureauonderzoek blijkt dat er een kans bestaat dat zich in het plangebied archeologische waarden bevinden. Het gaat dan, gezien de vondsten uit de omgeving, met name om sporen uit de (Late-)Middeleeuwen. De verwachting is echter dat eventuele vondsten zich, vanwege de in het verleden uitgevoerde bouwactiviteiten in het plangebied, niet meer in hun originele context bevinden, of verdwenen of verwijderd zijn.

¹ Ten behoeve van de dateringen is gebruik gemaakt van Lanting en Van der Plicht, 1996, 2000 en 2002.

3 Veldonderzoek

3.1 Methode

Het veldonderzoek is uitgevoerd door een veldbodemkundige en een archeoloog en heeft plaatsgevonden op 13 juli 2005. In het plangebied zijn 6 handmatige boringen uitgevoerd. Vijf in het deel van het gesloopte pand en een aan de Rijnstraat. De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor (10 cm) tot 2,0 à 3,0 m onder het maaiveld. De locatie van de boringen wordt weergegeven in bijlage 2. De vrijkomende grond van alle boringen is beoordeeld op de aanwezigheid van archeologische indicatoren, zoals fragmenten vuursteen, aardewerk, houtskool, bot, et cetera. Tevens is tijdens het booronderzoek gelet op de aanwezigheid van verkleuringen in de grond, die kunnen duiden op bewoningssporen of cultuurlagen. Relevante lagen zijn gezeefd op een 4 mm-zeef. Alle boringen zijn bodemkundig beschreven volgens NEN 5104 en verwerkt met behulp van het geautomatiseerde boorprofielenprogramma van Grontmij. De resultaten van de boringen zijn in de vorm van getekende boorprofielen weergegeven in bijlage 3.

3.2 Resultaten

De resultaten van de boringen vertonen grote overeenkomsten. Van boring nummer 1 t/m 5 bestaat de bovenste laag uit bruin zand met grind en kleibrokjes. Deze laag is bij alle boringen sterk verstoord met recent bouwpuin. De onderkant van deze laag bevindt zich op een diepte van gemiddeld 1,20 m beneden het maaiveld. Onder deze laag bevindt zich een bruine kleilaag met grind. Ook deze laag is bij alle boringen verstoord met puin en cement. De onderkant van deze laag bevindt zich op 1,70 beneden het maaiveld. Hieronder bevindt zich wederom een bruine kleilaag. Deze kleilaag bevat schelpjes, enkele plantenresten en een beetje ijzer. In deze laag zijn geen puinresten meer aanwezig. Boring vijf is vanwege de te plaatsen peilpuis geboord tot een diepte van 5,0 m. Hieruit is gebleken dat zich onder het kleipakket een zeer fijne zandlaag bevindt, deze laag begint op een diepte van 4,20 m. Vervolgens bevindt zich hieronder opnieuw een kleipakket, dit begint op een 4,50 m. Boring 6 is direct naast de Rijnstraat gezet. Hier bevonden zich klinkers. Voor de boring is een klinker verwijderd. De eerste 30 cm bestaat hier uit opgebracht zand. Hieronder bevindt zich een 50 cm dik verstoord zandpakket. Deze laag wordt opgevolgd door een kleilaag. Ook deze laag is verstoord met puin en cement.

3.2.1 Archeologie

Tijdens het booronderzoek zijn geen archeologische resten aangetroffen.

3.2.2 Conclusie veldonderzoek

In het plangebied zijn 6 boringen uitgevoerd. Uit dit booronderzoek is gebleken dat de bodem in het plangebied tot circa 2,0 m is verstoord. Hieronder lijkt de bodem intact. Er zijn geen archeologische resten of grondsporen aangetroffen.

4 Evaluatie

4.1 Samenvatting en conclusie

De Gemeente Rijnwaarden heeft aan Grontmij Nederland b.v. opdracht gegeven tot het uitvoeren van een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in het kader van een te realiseren appartementencomplex op de locatie Rijnstraat/Hoofdstraat te Tolkamer. Doel van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de bodem en geologie van de plangebieden en het opsporen en in kaart brengen van eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat er een kans bestaat dat zich in het plangebied archeologische waarden bevinden uit de (Late-)Middeleeuwen. De verwachting is echter dat eventuele vondsten zich, vanwege de in het verleden uitgevoerde bouwactiviteiten in het plangebied, niet meer in tact zijn.

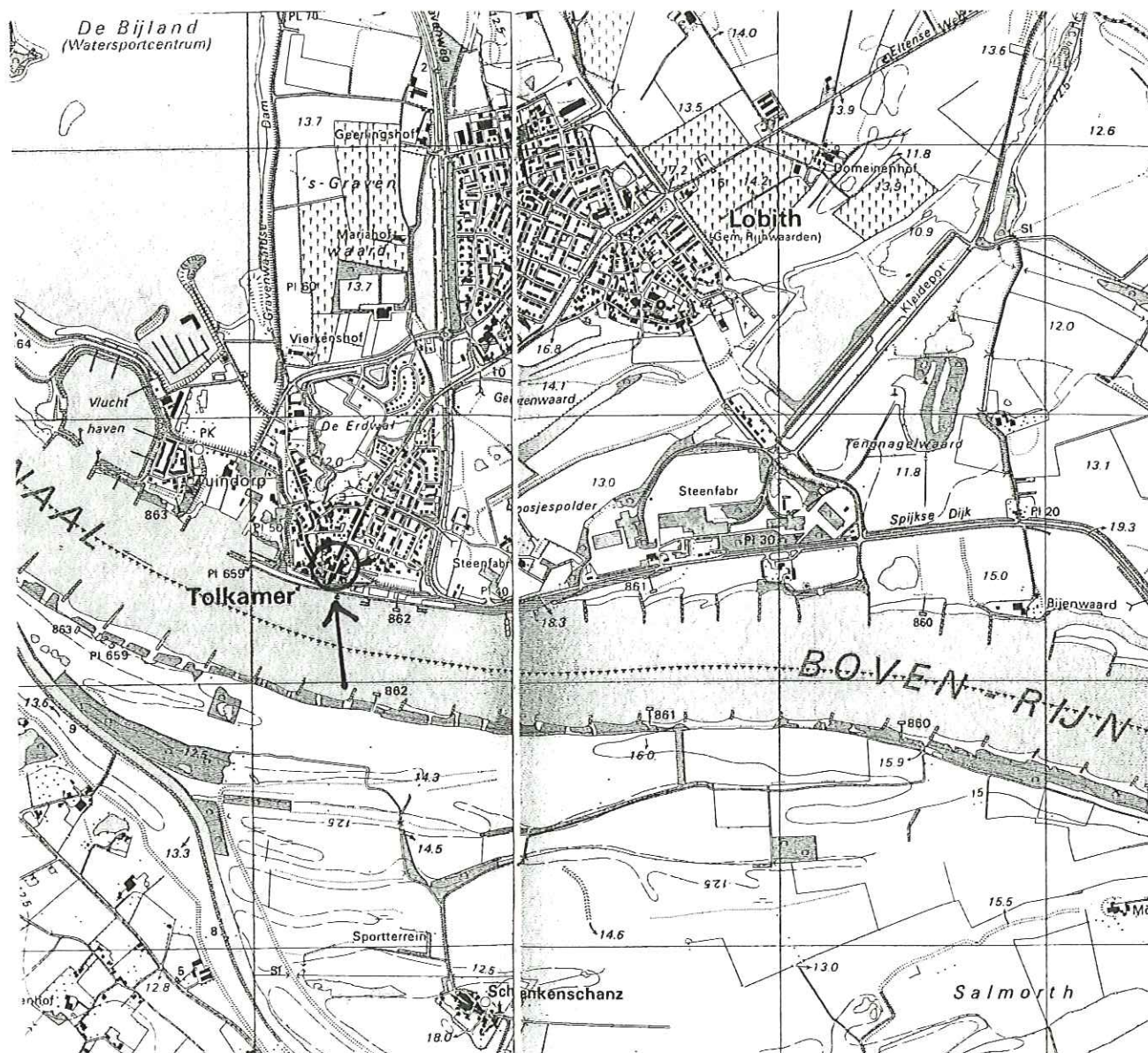
Uit het veldonderzoek kan worden geconcludeerd dat de bodem in het plangebied in Tolkamer tot een diepte van 2,0 m verstoord is, is de kans klein dat er nog archeologische resten aanwezig zijn. Tijdens het booronderzoek zijn geen archeologische resten aangetroffen.

4.2 Aanbeveling

Naar aanleiding van de resultaten van het archeologisch onderzoek kan worden geconcludeerd dat er geen aanleiding is om te veronderstellen dat zich binnen de plangebieden archeologische waarden bevinden. Hiermee lijkt het plangebied vrij van beperkingen ten aanzien van graafwerkzaamheden. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het onderzoek is gebaseerd op een steekproef (overeenkomstig de richtlijnen). Indien tijdens de uitvoering onverhoopt archeologische resten worden aangetroffen, dient direct contact te worden opgenomen met het bevoegd gezag, de gemeente Rijnwaarden.

Bijlage 1

Locatie Plangebied

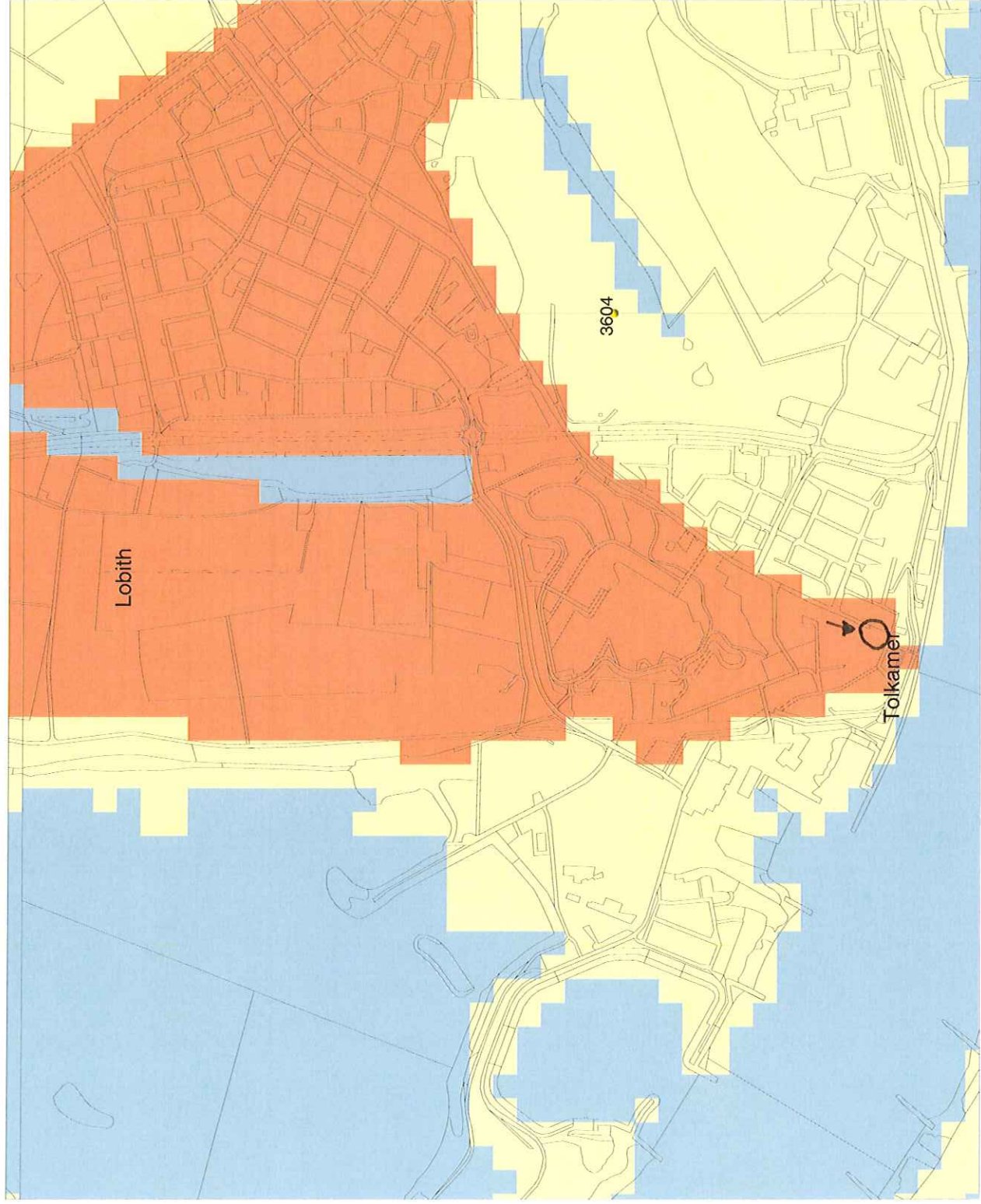
Schaal 1:25.000

Locatie plangebied

Bron: Grote Provincie Atlas

bijlage: 1
PN: 192495

Legenda

WAARNEMINGEN

VONDSTMELDINGEN

MONUMENTEN

archeologische betekenis

archeologische waarde

zeer hoge arch waarde, beschermd

hoge archeologische waarde

zeer hoge archeologische waarde

TOP10 ((c)TDN)

IKAW

zeer lage trefkans

lage trefkans

middel hoge trefkans

hoge trefkans

lage trefkans (water)

middel hoge trefkans (water)

hoge trefkans (water)

water

niet gekarteerd

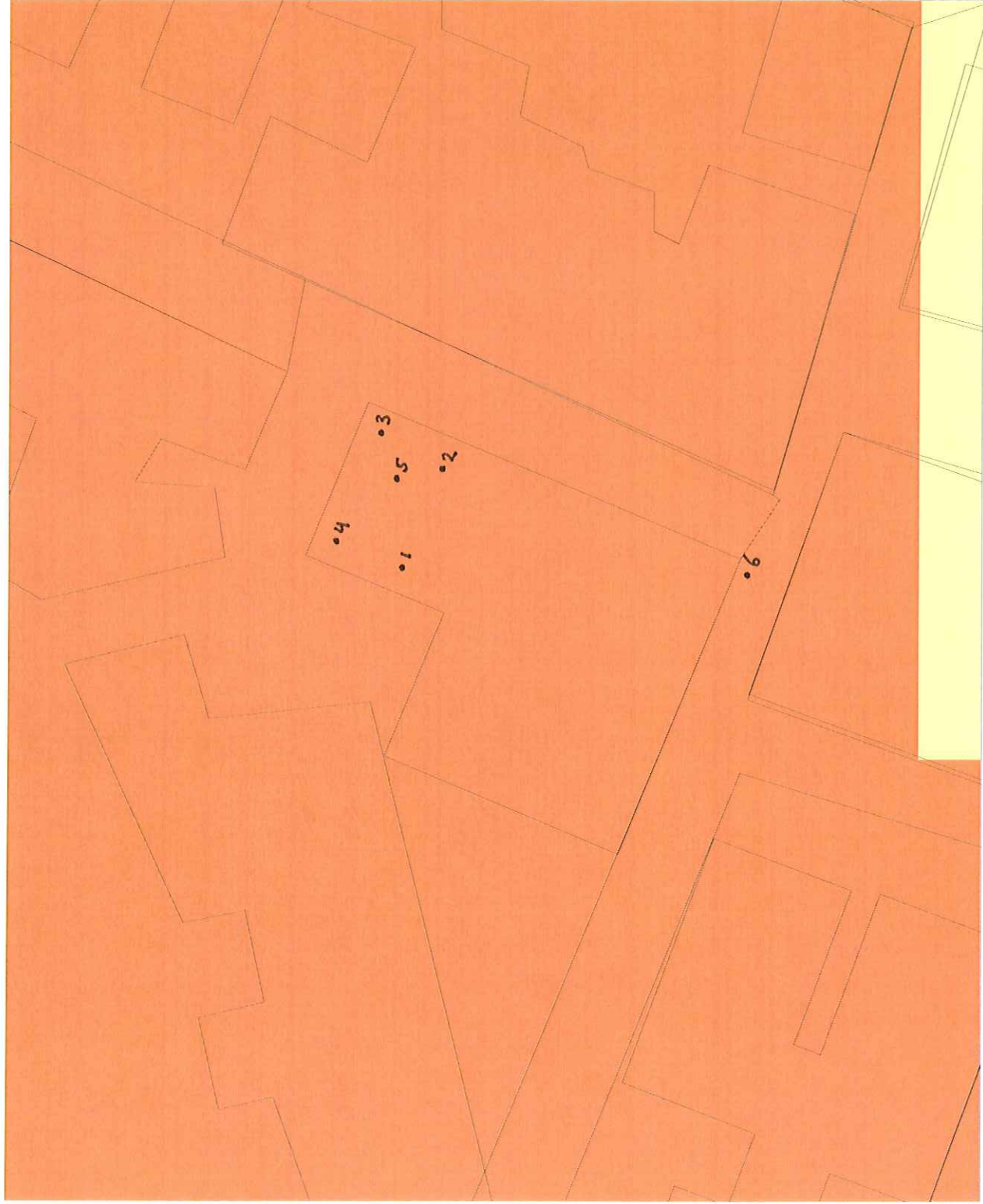
PLAATSNAMEN

ROB
ArchisII

Bijlage 2

Locatie Boorpunten

Legenda

HUIZEN

WAARNEMINGEN

VONDSTMELDINGEN

MONUMENTEN

archeologische betekenissen

archeologische waarde

zeer hoge arch waarde, beschermd

hoge archeologische waarde

zeer hoge archeologische waarde

TOP10 ((c)TDN)

IKAW

zeer lage trefkans

lage trefkans

middel hoge trefkans

hoge trefkans

lage trefkans (water)

middel hoge trefkans (water)

hoge trefkans (water)

water

niet gekarteerd

Schaal 1:500

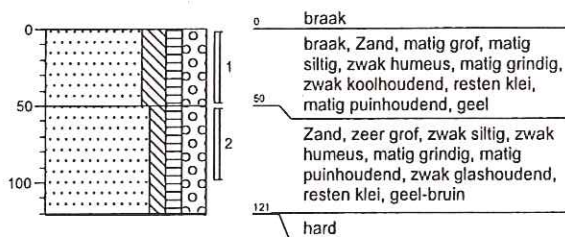

ROB
ArchisII

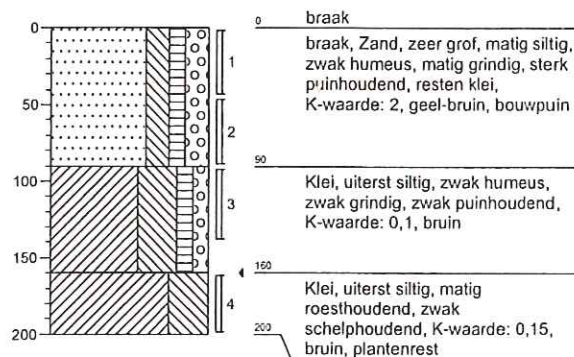
Bijlage 3

Boorprofielen

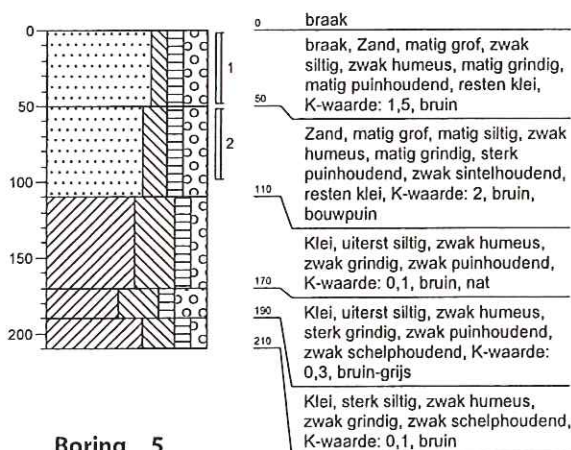
Boring 1

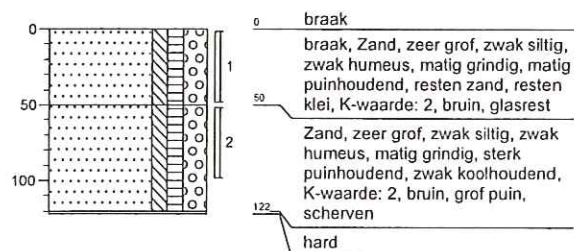
Boring 2

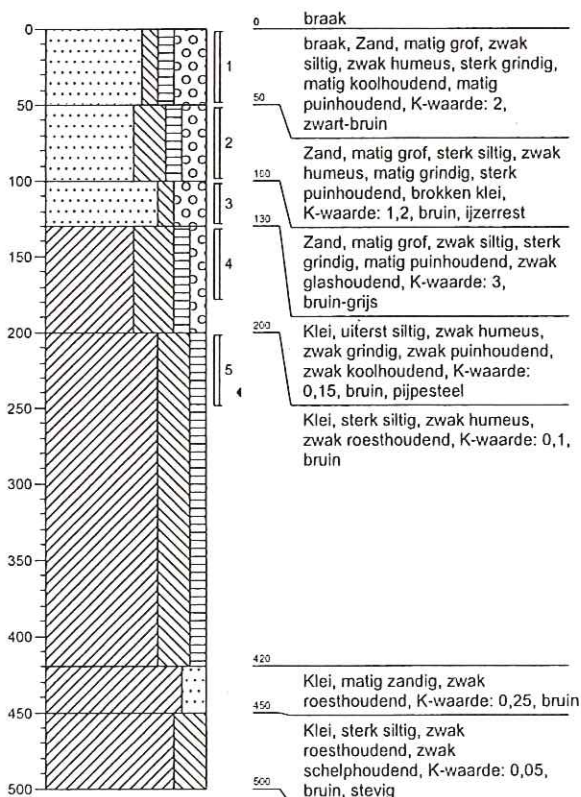
Boring 3

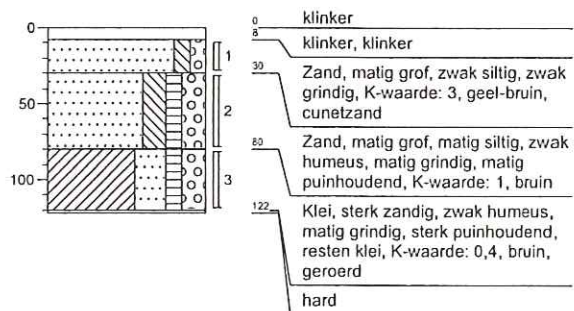
Boring 4

Boring 5

Boring 6

Legenda (conform NEN 5104)

grind

	Grind, siltig
	Grind, zwak zandig
	Grind, matig zandig
	Grind, sterk zandig
	Grind, uiterst zandig

zand

	Zand, kleiig
	Zand, zwak siltig
	Zand, matig siltig
	Zand, sterk siltig
	Zand, uiterst siltig

veen

	Veen, mineraalarm
	Veen, zwak kleiig
	Veen, sterk kleiig
	Veen, zwak zandig
	Veen, sterk zandig

klei

	Klei, zwak siltig
	Klei, matig siltig
	Klei, sterk siltig
	Klei, uiterst siltig
	Klei, zwak zandig
	Klei, matig zandig
	Klei, sterk zandig

leem

	Leem, zwak zandig
	Leem, sterk zandig

overige toevoegingen

	zwak humeus
	matig humeus
	sterk humeus
	zwak grindig
	matig grindig
	sterk grindig

geur

- geen geur
- zwakke geur
- matige geur
- sterke geur
- uiterste geur

olie

- geen olie-water reactie
- zwakke olie-water reactie
- matige olie-water reactie
- sterke olie-water reactie
- uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

- >0
- >1
- >10
- >100
- >1000
- >10000

monsters

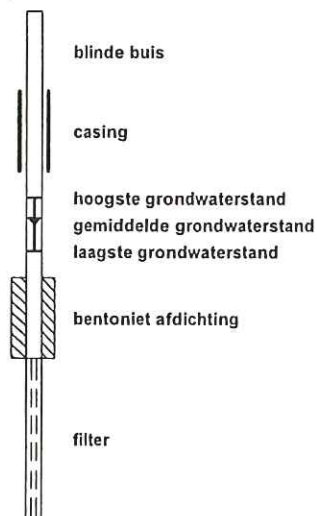
- geroerd monster
- ongeroerd monster

overig

- bijzonder bestanddeel
- Gemiddeld hoogste grondwaterstand
- grondwaterstand
- Gemiddeld laagste grondwaterstand

- slib
- water

peilbuis

Bijlage 4

Literatuurlijst

- Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Blad 40 West Arnhem Blad 40 Oost Arnhem; Stichting voor Bodemkartering, Wageningen 1975.
- Grote Provincie Atlas, schaal 1:25000, Gelderland/Achterhoek; Wolters-Noordhoff Atlasproducties Groningen, 1996.
- Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000, 3 Oost-Nederland, 1830-1855, Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990.
- Zand in banen. Zanddiepte-kaarten van het Gelders Rivierengebied. Met inbegrip van de uiterwaarden, H.J.A. Berendsen et.al, Provincie Gelderland, Arnhem, 2001.
- Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands, H.J.A. Berendsen & E. Stouthamer, Koninklijke Van Gorcum, Assen, 2001.

www.grontmij.nl